

Баніт Ю.В.

НЕДОЛІКИ СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ЗА РАХУНОК РЕГІОНАЛЬНИХ БЮДЖЕТІВ

Проаналізовано існуючу державну регіональну політику щодо інвестиційної діяльності та формування інвестиційної привабливості регіонів, а також структури видатків місцевих бюджетів та виявлено основні недоліки у цій сфері. Визначено перспективи подальшого розвитку здійснення інвестування за рахунок коштів регіональних бюджетів в контексті трансформаційних процесів, що відбуваються в українській та світовій економіці, пропонується розробка організаційно-економічних шляхів забезпечення стійкості й конкурентоспроможності регіональної економіки на основі оптимізації діяльності регіональних виробничих структур.

Ключові слова: бюджетні інвестиції, інвестиційні ресурси, бюджетне інвестування, місцевий бюджет, розвиток регіону, капітальні видатки, інвестиційна привабливість регіонів.

ВСТУП

В сучасній економіці роль регіонів як суб'єктів економічної діяльності постійно зростає. Розвиток будь-яких соціально-економічних утворень, до яких відноситься й регіон, носить стратегічний характер, адже в сучасних умовах жорсткої конкурентної боротьби на міжнародних ринках економічно сильні та розвинуті регіони держави є запорукою збереження сталого економічного зростання та добробуту населення.

Зважаючи на глибоку економічну кризу та загальносистемну кризу українського суспільства в Україні [1], що розгорнулися в 90-ті роки минулого століття, економічна криза виявилася в істотному спаді виробництва, зниженні національного доходу та валового внутрішнього продукту при загальному скороченні фізичного обсягу товарної продукції та послуг; інфляційних процесах, що деформували систему грошово-кредитного обігу, підривали загальну валютно-фінансову та економічну стабільність у країні; зростанні бюджетного дефіциту та дефіциту платіжних балансів, що призводили до згортання товарного виробництва, не дозволяли здійснювати його структурні перетворення; різкому зниженні рівня добробуту населення; зростанні чисельності безробітних та масовому поширенні прихованого безробіття [2]. Зміни в економіці, що спричинені світовою економічною кризою 2008-2009 років супроводжувалися скороченням обсягів промислового виробництва, падінням життєвого рівня значної частини населення, критичним зниженням ефективності національної економіки. Негативний вплив світової фінансової кризи на економіку України в цілому і на господарські системи регіонів, у яких були поглиблені попередні кризові явища та сформувалися численні дестабілізуючі фактори розвитку. Нестійкість стала характерною рисою їхнього стану.

Необхідність наукового та практичного обґрунтування перспективних напрямків розвитку фінансування інвестицій за рахунок коштів регіональних бюджетів задля забезпечення стійкого розвитку і конкурентоспроможності регіонів, модернізації економіки України, актуалізує тему досліджень, що пов'язана з регіональною економікою та інвестиційною діяльністю в регіонах, а також підвищує інтерес до даної тематики.

Дослідження регіональних проблем перебувають у центрі уваги як українських, так і закордонних учених: В. Гриньова, О. Кузьміна, Т. Кулінича, Г. Харламової, А. Старостіна, О. Носова, Л. Хомич, І. Комарницького, О. Ястремської, Т. Лепейко, Т. Чер-нявської, Л. Мамуль, У. Айзарда, В. Данілова - Данільяна, Н. Баранського, А. Гранберга, В. Гришина, В. Ільїна, В. Кистанова, Н. Колосовського, В. Крісталлера, В. Лексина, А. Леша, М. Портера, Т. Райнера, А. Скопіна, М. Степанова, Б. Шульберга, А. Швецова й багатьох інших.

Концепція стійкого розвитку економіки розроблялася в працях С. Дятлова, Е. Ласло, В. Левашова, В. Лося, А. Луссе, В. Мантатова, Д. Х. Медоуза, Д. Л. Медоуза, Л. Мієрін, Й. Рандерса, Я.Тинбергена, А. Тулохонова, А. Урсула, А. Чимитової і інших.

На основі аналізу видатків місцевих бюджетів за 2009-2011 роки та державної політики України щодо розвитку регіонів визначені головні фактори, що уповільнюють соціально-економічний розвиток та запропоновані напрямки, що сприятимуть скороченню диспропорцій у соціальній, економічній та інфраструктурній галузях регіонів, дозволять більш ефективно використовувати наявні у регіональних бюджетах інвестиційні ресурси та покращуватимуть економічну ситуацію в цілому по країні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Осмилення проблем регіонального розвитку почалося після набуття регіональними системами економічної самостійності в умовах ринку. Незважаючи на численність робіт зі стійкого розвитку багато аспектів дослідження цієї проблеми залишаються недостатньо розробленими. Дискусійним є трактування поняття "стійкий розвиток", що розглядається або занадто вузько - увага акцентується переважно на екологічній складовій, або занадто широко - аналізується в контексті політичних, економіко-соціальних, екологічних, культурологічних, морально-етичних і інших параметрів, що виводить проведені дослідження за межі економічних проблем регіону, розмиваючи його межі.

Існуючі погляди свідчать про те, що єдиного, обов'язкового для всіх регіонів напрямку стійкого розвитку бути не може. Можна лише говорити про розробку заходів, що допомагають забезпечити досягнення певних проміжних цілей, які можуть уточнюватися й видозмінюватися в процесі модернізації економіки.

Аналізуючи сутність поняття "стійкий розвиток" відзначимо його відмінність від поняття "стійкий ріст". Сстійкий ріст економіки регіону означає чітко виражений напрямок росту в певних межах і темпах. Сстійкий розвиток економіки регіону припускає позитивні значення росту економіки, які перебивають негативні значення економічного спаду. Отже, при стійкому розвитку економіки протягом тривалого періоду часу допускається як економічний ріст, так і економічний спад. Таким чином, стійкий ріст економіки, що лежить в основі стійкого розвитку, може здійснюватися лише дискретно, тобто розвиток, супроводжується періодично певними перервами зростанні економіки. А напрямок змін в економіці, незважаючи на спад і підйом, буде мати в цілому позитивну спрямованість.

Конкурентоспроможність регіону як економічне явище - це складний, багаторівневий і суперечливий процес, що залежить від зведеного потенціалу регіону, і виступає імпульсом економічного розвитку всього регіону в цілому. Зведений потенціал регіону визначається сумою регіональних природно-ресурсних елементів і перевагами підприємницької ініціативи керівництва регіону, що ведуть боротьбу на федеральному рівні за надання регіону більше сприятливих економічних умов для розширеного відтворення. Саме від конкурентоспроможності регіону залежить перетворення регіональної системи в динамічний процес постійної зміни та відновлення всього необхідного для модернізації економіки.

Таким чином, конкурентоспроможність регіональної економіки визначається як синергетический ефект від альтернативного використання зведеного потенціалу регіону.

Безсумнівно, відтворення територіальної системи забезпечується на рівні основної ланки національної економіки – базових системоутворюючих промислових підприємств регіону. Промислові структури на цьому рівні мають можливість для забезпечення конкурентоспроможності всього промислового виробництва в регіоні, що веде до підтримки сталих та збалансованих темпів перманентного росту й розвитку всієї регіональної економіки в цілому на досить тривалий період часу. У свою чергу, забезпечення стійкого розвитку й конкурентоспроможності регіону являє собою дію регулюючих механізмів довгострокового розвитку стратегічних галузей і підприємств регіону з можливістю розвитку регіонального потенціалу в майбутньому.

Оскільки метою статті є визначення перспективних напрямків розвитку бюджетного інвестування за рахунок регіональних бюджетів необхідним є аналіз видатків місцевих бюджетів, адже це дасть можливість виявити недоліки, що існують в даній сфері.

Обсяг видатків місцевих бюджетів за 2009 рік становив 134,9 млрд грн., що практично відповідає аналогічному показнику 2008 року. Рівень виконання плану, затвердженого місцевими радами, становить 92,0% порівняно із 94,3% у 2008 році [4].

У звітному періоді сукупна частка видатків місцевих бюджетів, що спрямовується на соціально-культурну сферу, склала 77,3 %, що більше за аналогічний показник 2008 року на 7,5 в. п.

У структурі видатків місцевих бюджетів за функціональною класифікацією порівняно з даними 2008 року найбільші зміни відбулися за видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення, частка яких зросла на 2,9 в. п. і становить 20,2%, та видатками на економічну діяльність, де спостерігається зменшення питомої ваги на 4,6 в. п. до 4,8%. Частка видатків місцевих бюджетів на житлово-комунальне господарство зменшилась на 1,0 в. п. щодо показника попереднього року і склала 5,3 %. Відбулось зростання часток видатків на охорону здоров'я (на 2,0 в. п. до 21,5%) та на освіту (на 2,5 в. п. до 31,8%).

Частка трансфертів, що передаються з місцевих бюджетів до державного, залишилась на рівні 2008 року і становить 5,8% усіх видатків місцевих бюджетів. Коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету, було перераховано у сумі 7,3 млрд грн., або 97,8% від запланованого показника на рік.

У розрізі економічної класифікації за підсумками 2009 року 79,9% усіх видатків місцевих бюджетів припадає на захищені статті (рис. 1), що більше за відповідний показник попереднього року на 9,5 в. п.

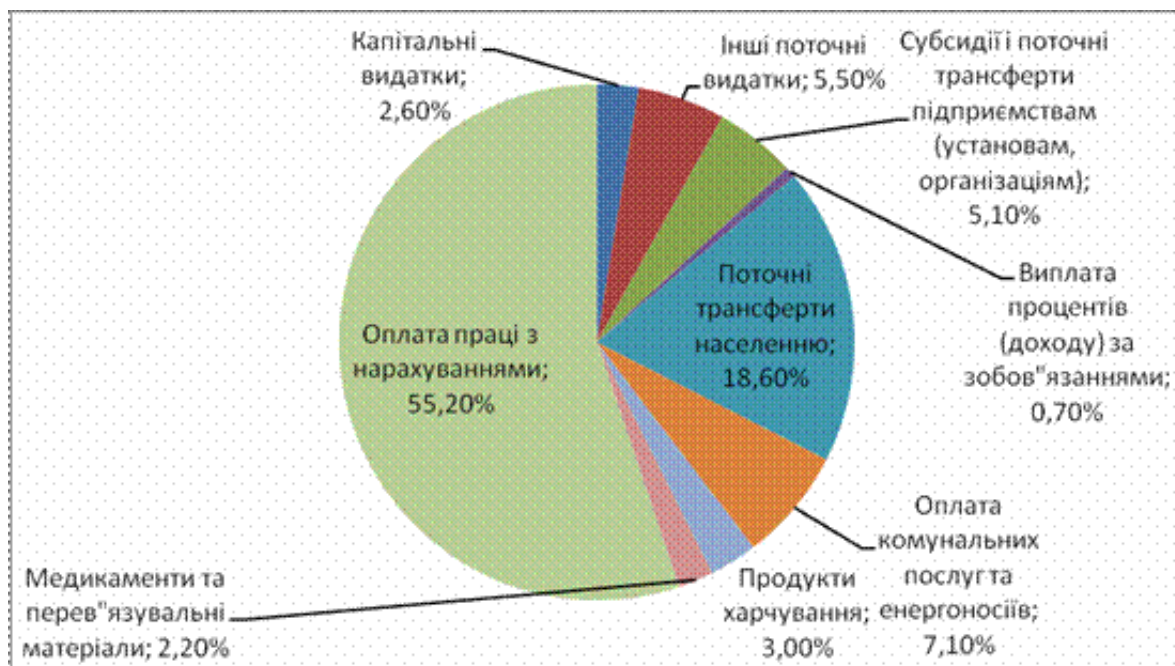

Рис. 1 Структура видатків загального фонду місцевих бюджетів за економічною класифікацією у 2009 році [4]

Обсяг видатків місцевих бюджетів у 2010 році становив 158,6 млрд. грн., що на 17,6% більше за відповідний показник 2009 року. У звітному періоді частка видатків місцевих бюджетів, що спрямовуються на соціально-культурну сферу, склала 81,1%, що більше за аналогічний показник 2009 року на 3,8 в. п. [5].

За функціональною класифікацією найбільші зміни відбулися за видатками на соціальний захист та соціальне забезпечення, частка яких у 2010 році зросла на 2,0 в. п. і становить 22,2%, та видатками на житлово-комунальне господарство, де спостерігається зменшення питомої ваги на 2,5 в. п. до 2,9%. Водночас відбулося незначне зростання часток видатків на охорону здоров'я (на 1,2 в. п. до 22,7%) та видатків на освіту (на 0,4 в. п. до 32,2%).

Частка трансфертів, що передаються з місцевих бюджетів до державного у 2010 році, зменшилась на 1,6 в. п. і становить 4,2% усіх видатків місцевих бюджетів. Коштів, що передаються з місцевих бюджетів до державного бюджету, було перераховано у сумі 6,4 млрд. грн., або 90,3% від запланованого показника на рік.

У розрізі економічної класифікації 81,3% усіх видатків місцевих бюджетів у 2010 році припадає на захищені статті (див. діаграму 2), що більше за відповідний показник 2009 року на 1,4 в. п.

У структурі видатків місцевих бюджетів відмічається зростання на 0,6 в. п. частки видатки на оплату праці з нарахуваннями, які традиційно є найбільшими серед усіх видатків місцевих бюджетів і становлять за підсумками 2010 року 45,6%. Також спостерігається збільшення на 1,9 в. п. частки видатків на поточні трансфери населенню (до 19,2%) та зменшення на 2,6 в. п. частки видатків на субсидії і поточні трансфери підприємствам (установам, організаціям) (до 3,8%).

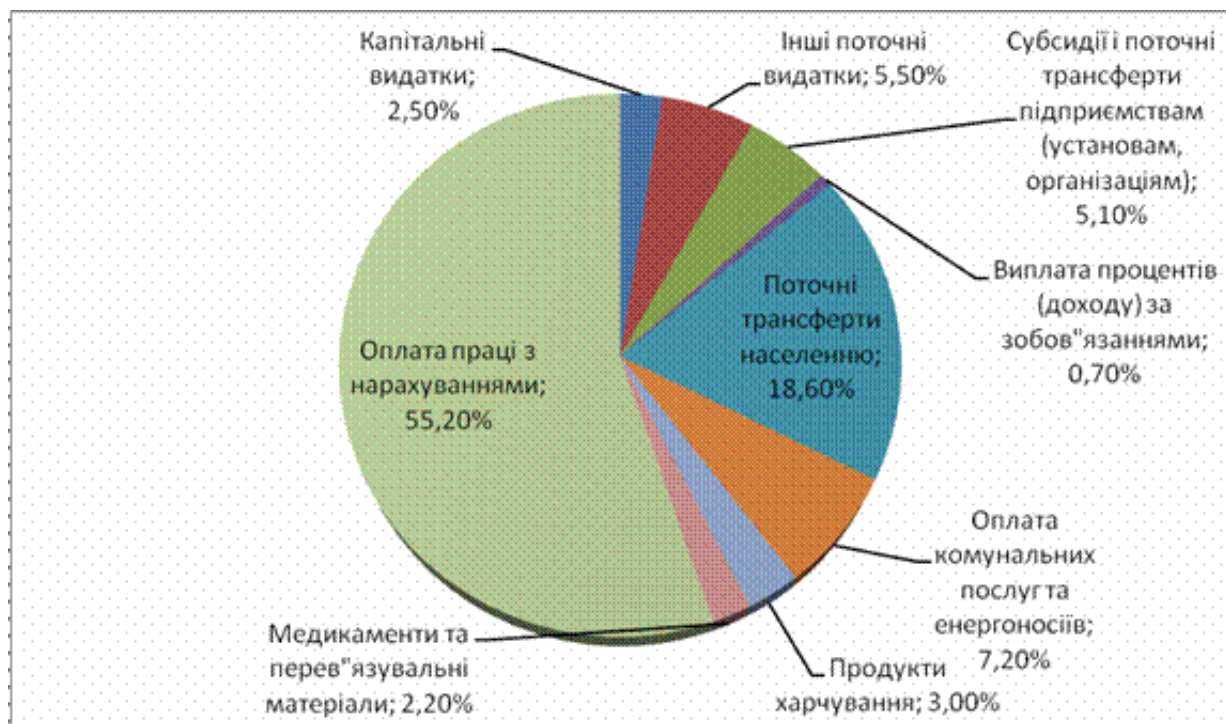

Рис. 2 Структура видатків загального фонду місцевих бюджетів за економічною класифікацією у 2010 році [5]

Водночас частка капітальних видатків у 2010 році практично залишилась на рівні 2009 року і становить 7,7% усіх видатків місцевих бюджетів. У номінальному вираженні капітальні видатки були більшими на 20,4% та склали 12,1 млрд. грн.

Дефіцит місцевих бюджетів за 2010 рік склав 0,4 млрд. грн., що становить 12,0% планового річного обсягу, що в основному пов'язано із зміною залишків коштів, які збільшилися за рік на 1,3 млрд. грн. і на кінець року становили 8,0 млрд. грн. При цьому було заплановано фінансування дефіциту за рахунок залишків у сумі 3,0 млрд. грн. Дефіцит загального фонду місцевих бюджетів склав 1,2 млрд. грн., що на 32,9% менше показника минулого року та становить 39,9% річного планового показника. По спеціальному фонду утворився профіцит у сумі 0,8 млрд. грн., що більше показника 2009 року у 73,0 рази, при запланованому дефіциті у розмірі 0,5 млрд. грн. Профіцит спеціального фонду утворився також у результаті накопичення залишків коштів, які склали на кінець 2010 року 3,6 млрд. грн.

Запозичення до місцевих бюджетів у 2010 році здійснені у сумі 0,2 млрд. грн., на таку саму суму погашено місцевий борг. Фінансування за рахунок коштів єдиного казначейського рахунку по загальному фонду склало 1,7 млрд. грн. Це непогашені на кінець року середньострокові позики, які, згідно зі статтею 73 Бюджетного кодексу, надаються в обсязі невиконання розрахункових обсягів доходів місцевих бюджетів, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

Обсяг видатків місцевих бюджетів у 2011 році становив 125,2 млрд. грн., що на 15,1% більше за відповідний показник 2010 року. Рівень виконання річного розрахункового показника Міністерства фінансів України становить 75,4%, а виконання плану, затвердженого місцевими радами, - 67,3 % [6].

У 2011 році частка видатків місцевих бюджетів, які спрямовуються на соціально-культурну сферу, склала 82,0%, що менше за аналогічний показник 2010 року на 0,9 в. п.

За функціональною класифікацією найбільші зміни відбулися за видатками на житлово-комунальне господарство, частка яких зросла на 2,1 в. п. і становить 4,9%. Крім того відбулося зростання частки видатків на економічну діяльність (на 1,8 в. п. до 5,6%), соціальний захист та соціальне забезпечення (на 0,9 в. п. до 23,9%) та зменшення видатків на охорону здоров'я (на 1,6 в. п. до 21,3%). Варто також відмітити скорочення на 2,7 в. п. частки трансфертів, що передаються з місцевих бюджетів до державного. Такі зміни пов'язані, в основному, зі зменшенням запланованого обсягу перерахування міжбюджетних трансфертів із бюджету м. Київ унаслідок зарахування 50,0 % податку з доходів фізичних осіб до державного бюджету.

У розрізі економічної класифікації 80,5% усіх видатків місцевих бюджетів у 2011 р. припадає на захищені статті (рис. 3), що більше за відповідний показник 2010 року на 3,8 в. п.

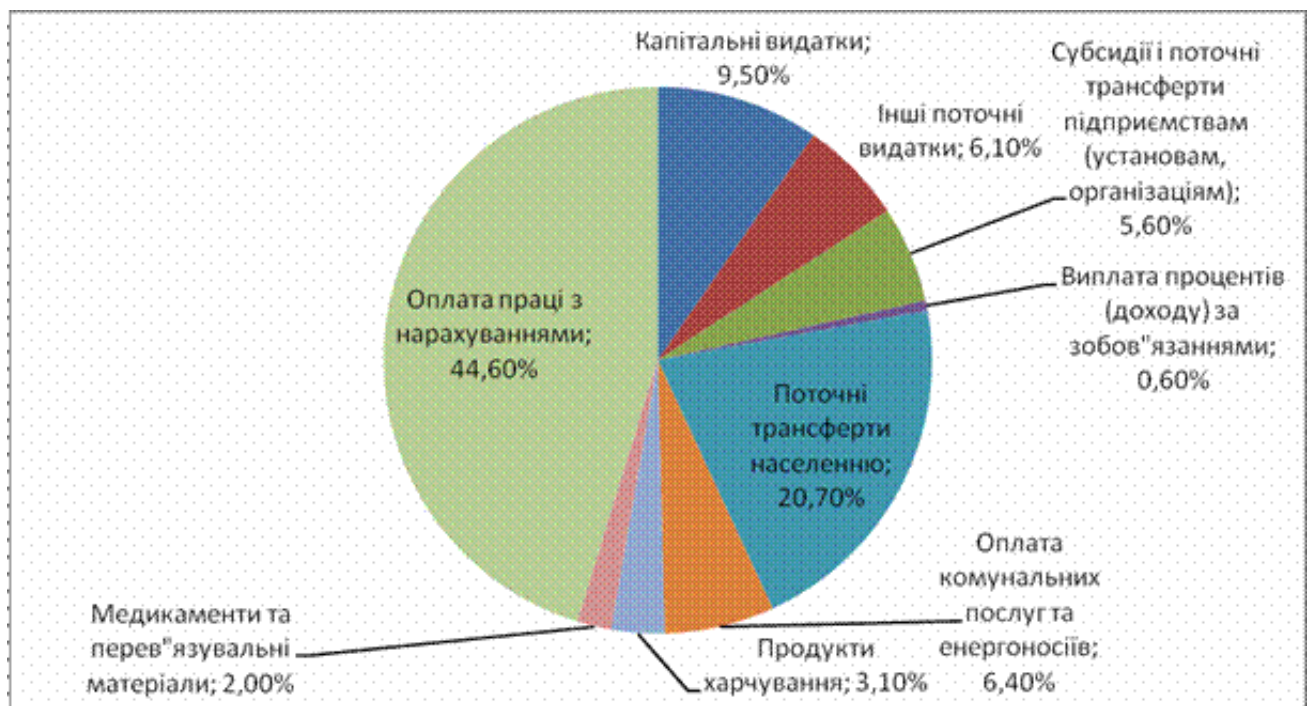

Рис. 3 Структура видатків загального фонду місцевих бюджетів за економічною класифікацією у 2011 році [6]

У структурі видатків місцевих бюджетів у 2011 р. відмічається зменшення на 2,0 в. п. частки видатків на оплату праці з нарахуваннями, які традиційно є найбільшими серед усіх видатків місцевих бюджетів і становлять 46,2%. Також спостерігається зменшення на 2,7 в. п. частки видатків на поточні трансферти органам державного управління інших рівнів (до 1,5%) та збільшення на 1,4 в. п. частки видатків на поточні трансферти населенню (до 21,4%). Водночас частка капітальних видатків у 2011 році зросла на 2,1 в. п. і становить 7,5% усіх видатків місцевих бюджетів. У номінальному вираженні капітальні видатки збільшились у 1,6 рази та склали 9,4 млрд. грн.

З наведених вище статистичних даних та проведеного аналізу можна дійти такого висновку, що основними недоліками, а отже проблемами пов'язаними з недосконалістю існуючої політики держави стосовно регіональної інвестиційної політики та залишкового принципу фінансування інвестицій є:

- 1) відсутність комплексної регіональної політики, спрямованої на запобігання криз та забезпечення сталого економічного піднесення;
- 2) відсутність програми дій щодо структурної перебудови економіки регіону з урахуванням особливостей регіону;
- 3) відсутність механізму побудови соціально орієнтованої економіки ринкового типу в масштабах певного регіону;
- 4) відсутність чіткого вибору і обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку господарського комплексу регіону;
- 5) необхідність удосконалення системи економічних регуляторів стимулювання пріоритетних напрямів розвитку економіки регіону;
- 6) потреба у створенні програми дій стосовно формування багатокладної економіки і створення конкурентного середовища для кожного регіону з максимальним використанням потенціалу певного регіону;
- 7) необхідність подолання технологічного відставання виробництва шляхом перебудови технічного потенціалу області у напрямі створення відповідних науково-інноваційних структур і розгалуженої технологічної інфраструктури ринкового типу.

ВИСНОВКИ

У сучасних умовах забезпечення стійкого розвитку й конкурентоспроможності регіональної економіки сприяє швидкій модернізації. Розробка комплексного аналізу й організаційно-економічних шляхів забезпечення стійкості й конкурентоспроможності регіональної економіки на основі оптимізації діяльності регіональних виробничих структур.

Основними рекомендаціями автора є:

1. Існуючі підходи до вивчення стійкого розвитку регіону і його конкурентоспроможності не достатні. Базові, стратегічні промислові структури регіонів, чие виробництво сформувалося під впливом історичних, природних і економічних факторів, можуть сформувати умови для якнайшвидшої диверсифікованості не тільки економіки

регіонів, але й всієї України. На сьогоднішній момент стійкий розвиток економіки регіону - це дискретний процес постійного характеру, сутність якого полягає в сталих та збалансованих темпах перманентного росту й розвитку всієї регіональної економіки в цілому на досить тривалий період часу, а конкурентоспроможність регіональної економіки визначається як синергійний ефект від альтернативного використання зведеного потенціалу регіону. У свою чергу, забезпечення стійкого розвитку й конкурентоздатності регіону являє собою дію регулюючих механізмів довгострокового розвитку стратегічних галузей і підприємств регіону з можливістю розвитку регіонального потенціалу в майбутньому [3].

2. Функціонування стратегічного підприємства або групи підприємств для кожного регіону повинне здійснюватися на основі адекватної оцінки можливих факторів підвищення його конкурентоспроможності за допомогою збільшення ефективності виробництва, а також точних розрахунків за допомогою розробки відповідного науково-методичного інструментарію.

3. Проведений аналіз показав, що відсутність інвестицій в інноваційні розробки на регіональних стратегічних підприємствах впливає на виробничий процес. З метою забезпечення стійкого розвитку й конкурентоспроможності регіону необхідно широко запроваджувати індивідуальні програми впровадження інноваційних досліджень, що зацікавлює інжинірингові фірми в пошуку шляхів одержання комерційного ефекту від НДДКР і розробляти алгоритм безперервних інноваційних розробок.

4. В умовах диверсифікованості економіки виробничі підприємства, збутові, фінансові, науково-освітні установи поєднують різні сфери діяльності, галузі промисловості, різні регіони й з'являється новий тип - територіально-галузевий кластер, що поєднує підприємства по всіх етапах виробничого ланцюжка: видобуток сировини, переробка, збут, післяпродажне обслуговування. Таким чином, кластерний підхід до забезпечення стійкого розвитку й конкурентоспроможності регіону сприяє об'єднанню підприємств різних галузей з урахуванням ефективного використання внутрішніх ресурсів з метою модернізації економіки.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Павлюк А. П. Територіальна динаміка України: Монографія / А.П. Павлюк, В.А. Поповкіна. – К.: НІСД, 1996. – 97 с.
2. Варналій З. С. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / З. С. Варналій. – К.: Знання України, 2005. – С. 52.
3. Ушакова О. А. Перспективи устійчивого развития региональной промышленности в период кризиса / О. А. Ушакова, Е.Н. Юшкова // Вестник РЭА имени Г. В. Плеханова. – 2009. - № 4 (28). – С. 99 – 102.
4. Статистичний щорічник України за 2009 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Статистичний щорічник України за 2010 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Статистичний щорічник України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua>

Одержано 11.09.2012р.

Ю Баніт Юлія Вадимівна, здобувач кафедри фінансів Тернопільського національного економічного університету, тел. (050)2355828, e-mail: juliabanit@mail.ru